...um Pomorskie Armii Krajowej
...kowej Służby Pol...
...127; Re...
...00000 ...
...1506 0000 0000 5002 0244

FUNDACJA GENERAŁ ELŻBIETY ZAWACKIEJ
OKRĘG POMORZE
1939 1945
AK

Chojnice
TOW „Gr. P."
+ Wirkus Wojciech
ps. „Jan"
M: 1452/2338 Pom.

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — Winkus Wojciech
T: M-1452/2358 Pom.
Chojnice TOW. Gr. Pom.

I/1. Relacja —

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora —

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację k. 1 s. 1

III/1 – Materiały dotyczące rodziny relatora —

III/2 – Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 – Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 – Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 – inne: —

IV. Korespondencja

V. Nazwiskowe karty informacyjne k. 3

VI. Fotografie dawne ikonografia

FUNDACJA GENERAŁ ELŻBIETY ZAWACKIEJ
OKRĘG POMORZE
1939 1945
AK

II. Materiały uzupełniające relację: Wirkus Wojciech

1. art. M. Trzebiatowski, Wojciech Wirkus partyzant z Zielonego Pałacu, „Naji Góché", nr 4/2008, s. 17, kserokop. k. 1 s. 1

FUNDACJA GENERAŁ ELŻBIETY ZAWACKIEJ
OKRĘG POMORZE
1939 1945
AK

Wojciech Wirkus partyzant z Zielonego Pałacu

Marian Trzebiatowski
Brusy

W opracowaniu Chojnice 1939 –1945 r. zapisano Jan Wirkus aresztowany 23.03.1944r. za działalność partyzancką, rozstrzelany w dniu aresztowania w lesie k. Męcikała, zaś na cmentarzu ofiar zbrodni hitlerowskich napisano „Jan Wirkus zg. 22.03.1944 r."

Zbigniew Stromski pisze, że pochodził z Radunia. Pani Janina Głomska wykazuje Jana Wirkusa oraz Wojciecha Wirkusa ur. 1912 ze Skoszewa, zamordowanego w lutym 1944 r w bunkrze.

Z kolei pan Las ze Skoszewa poinformował mnie, że Wojciech Wirkus zamieszkały w Skoszewie zginął w obławie pod Męcikałem, co potwierdził mu Jan Bronka uczestnik tej bitwy. Aby upewnić czy to nie jest pomyłka z imieniem powtórnie pojechałem do Skoszewa, gdzie od Pani Cieszyńskiej dowiedziałem się, że Wojciech miał córkę zamieszkałą w Parzynie. W Parzynie skontaktowałem się z Anną Orzłowską, która przekazała mi informacje i kilka fotografii z Wojciechem Wirkusem. Faktyczne dane osobowe to Wojciech Wirkus ur. 17.12.1917r. w Kłącznie, pseudonim „Jan" zamieszkały w Skoszewie.

Wojciech Wirkus to partyzant z Oddziału Samoobrony Nr 3. TOW „Gryf Pomorski". W bunkrze Zielony Pałac w dniu 21 03 1944 r. znajdowało się 9 osób dowodzonych przez Henryka Grabosza „Gwiazda". Żandarmeria i oddział SS z Wielkich Chełmów otoczyły bunkier. Wraz z hitlerowcami nadszedł jeden z mieszkańców schronu. Partyzanci zorganizowali natychmiastową obronę, zabijając w początkowej fazie kilku Niemców. Zmuszeni byli jednak do opuszczenia bunkra, gdyż przez wentylator Niemcy wrzucili granaty z gazem łzawiącym. Celne strzały zmiotły hitlerowców znajdujących na terenie schronu a pozostali zmuszeni zostali do wycofania. Wykorzystując moment zamieszania partyzanci rzucili się za Niemcami z zamiarem przebicia się. Na skraju zagajnika silny ogień uniemożliwił ucieczkę. W tym ataku Wojciech Wirkus został ciężko ranny w brzuch i wycofał się do schronu. Niemcy przeprowadzili dwa ataki odparte krwawo. Ostatni przeprowadzili przy pomocy tresowanych psów, lecz myśliwskie dubeltówki były skuteczne. Ciężko ranny Wirkus prosił aby dowódca odszukał jego córkę oraz i aby nie dostać się w ręce Niemców prosił by go zastrzelił.

Z okrążenia wydostali się Jan Bronka i Henryk Grabosz, a reszta zginęła. Jak stwierdzono podczas ekshumacji Wirkus był torturowany, twarz miał zmasakrowaną, część zębów wybitą. W dniu 13.11.1945 r. z udziałem komisji sądowo lekarskiej ekshumowano partyzantów poległych w dniach 21 i 22 marca 1944 r. Przy rozpoznaniu była siostra Wojciecha Agnieszka Kłączyńska ze Skoszewa, która rozpoznała go po złotym zębie.

W dniach 24 i 25 listopada po ekshumacji zwłok zorganizowano w Brusach uroczysty pogrzeb ofiar zbrodni hitlerowskich. Na tym cmentarzu pochowanych zostało 25 osób w tym 7 partyzantów z Zielonego Pałacu.

Wojciech Wirkus był dzierżawcą u Peplińskich i podjął pracę woźnicy w straży granicznej. Po wkroczeniu Niemców ukrywał się i nie ujawnił się. Znał granicę z Rzeszą i miał kontakty rodzinne w Niemczech, gdzie mieszkały jego ciocie ze strony ojca, co wykorzystał do przemytu. Towar przenosił do siostry Agnieszki Kłączyńskiej zamieszkałej nad jeziorem Skoszewskim. Zapoznał się z Martą Borzyszkowską z przysiółka Czerwona Karczma koło Peplina z którą miał córkę Annę ur. 4 06 1941 r. W związku z zagrożeniem, bo Niemcy już za nim węszyli, przeniósł się i wstąpił do Gryfa Pomorskiego. Narzeczona na przełomie 1942/43 została aresztowana przez gestapo i przewieziona do Gdańska, gdzie spotkała Juliana Sikorskiego z Windorpia a następnie skierowana została na ciężkie roboty do kamieniołomów. Córka została u dziadków w Peplinie. Gdy przyjechali po Monikę i Teofila Borzyszkowskich we wrześniu 1943 r. w celu wywiezienia do obozu w Potulicach - żandarm chciał zastrzelić wnuczkę. Teofil kopnął żandarma i zwrócił się do oficera, aby jego nie dziecko zastrzelić. Oficer zgodził się by przekazać dziecko chrzestnej Zblewskiej zamieszkałej obok u sąsiadów.

Henryk Grabosz urodził się 16 lipca 1921 r. w Mylofie, syn Wojciecha leśniczego i matki Władysławy z Pestków. Przed wojną uczył się w gimnazjum w Gdyni do wybuchu wojny. Wstąpił do TOW „Gryf Pomorski". Dowodził 12 osobową grupą partyzancką podporządkowaną komendzie powiatowej w Chojnicach utworzoną pod koniec 1942 r. pod nazwą „Cis" z siedzibą w bunkrze „Zielony Pałac" w lesie nieopodal Męcikała. Bunkier ten był zarazem schronem powiatowej komendy TOW „Gryf Pomorski". Oddział Grabosza był szczególnie aktywny w listopadzie i grudniu 1943 r. w rozliczaniu polakożerców w okolicznych wsiach. Oprócz działalności dywersyjnej, grupa prowadziła ożywioną działalność propagandową, redagowano tu, powielano i kolportowano wśród ludności odezwy i gazetkę „Gryfa Pomorskiego". W dniu 21 03 1944 r. w bunkrze przebywali: Henryk Grabosz, Edmund Kroplewski, Franciszek Dorawa, Franciszek Lessman, Wojciech Wirkus, Jan Szutenberg, Jan Bronka oraz członkowie komendy powiatowej Gryfa": Stanisław Przytarski, Józef Mrozik, którzy przebywali tutaj od stycznia 1944 r.

Dnia 21 marca 1944 r. policja niemiecka z Chojnic wzmocniona oddziałem Waffen SS z Wielkich Chełmów okrążyła 9 osobowy oddział partyzancki. Oddział partyzancki stoczył bohaterską bitwę z wrogiem od 21 03 1944 godz 16 do 9 rano 22 03 1944 r. W tej heroicznej walce z przeważającymi siłami nieprzyjaciela 21 03 1944 r. po odparciu z otaczającego terenu ataku wroga i natychmiastowego przystąpienia do nieudanej próby przebicia zginęli: Józef Dorawa ur. 1917 r. Jaranty, robotnik odmówił pójścia do Wehrmachtu i wstąpił do TOW „Gryf Pomorski", Edmund Kroplewski ur. 24 10 1921 r. z Męcikała [Dąbrówka], który w czasie urlopu z Wehrmachtu przeszedł z bronią do oddziału, Józef Mrozik ur. 27 06 1907 r. w Wojejkowce woj. Nowogrodzkie podoficer straży granicznej z Brzeźna, brał udział w kampanii wrześniowej i dostał się do niewoli. Po pięciu miesiącach zbiegł i ukrywał się w kościerskim u krewnych a następnie w Antoniewie. W styczniu 1944 r. przeniósł się do lasu i wstąpił do grupy Grabosza. Wojciech Wirkus „Jan" ciężko ranny w brzuch wycofał się do bunkra.

Ośmieleni Niemcy przypuścili dwa kolejne szturmy krwawo przez partyzantów odparte. Ostatni z nich przeprowadzony był przy udziale tresowanych psów do atakowania ludzi. Posiadane dubeltówki były niezawodne i w tej leśnej walce przydatne. Wieczorem Niemcy przypuścili atak z innego kierunku na właz do schronu jednak nieudany. Niemcy czekali dnia a partyzanci nocy. Nocą partyzanci podczołgali się na linii zagajnik- las w bezpośrednie sąsiedztwo niemieckich placówek. Przesuwając się likwidowali pojedynczych żołnierzy. Gdy Grabosz próbował zlikwidować reflektory samochodu Niemcy zorientowali się, że to atak partyzantów. Samochód zatrzymał się na dukcie oświetlając wzgórze, na którym zalegali pozostali, którzy próbowali następnie przebić się w innym kierunku jednak bezskutecznie. Grabosz i Bronka oddalili się w kierunku szosy a następnie marsz z przeszkodami w kierunku Chojnic. Gdy rozjaśniło się zboczyli w zagajnik obok Zbenin. Odgłosy walki ustały około 9 godz. A więc zginęli pozostali: Franciszek Lessman ur. 1922 r. rolnik z Nowego Dworu. Skierowany do pracy u niemieckiego gospodarza nie mógł wytrzymać i dlatego uciekł do lasu i wstąpił do grupy Grabosza, Leon Szutenberg ur. 1917 r. z Kościerzyny, fryzjer i Stanisław Przytarski ur. 28 05 1917 r. prawnik z Kościerzyny, członek komendy powiatowej Gryfa Pomorskiego. W bitwie zginęło 13 Niemców i wielu zostało rannych.

W dniu 13 11 1945 r. z udziałem komisji sądowo lekarskiej ekshumowano partyzantów poległych w dniach 21 i 22 marca 1944 r W dniach 24 i 25 listopada 1945 r. po ekshumacji zwłok zorganizowano w Brusach uroczysty pogrzeb ofiar zbrodni hitlerowskich. Na cmentarzu tym pochowano 25 osób w tym partyzantów z Zielonego Pałacu.

Po wojnie, jak podaje Zbigniew Stromski, Henryk Grabosz rozpoczął pracę a Zarządzie Miejskim w Miastku, a następnie w Kołobrzegu Szczecinku. W 1951 r. przeniósł się do Wrocławia, gdzie pracował we Wrocławskim Przedsiębiorstwie Robót Telekomunikacyjnych aż do przejścia na emeryturę w 1981 r. Ukończył tam Wydział Nauk Ekonomicznych na uniwersytecie Wrocławskim. Za swoją działalność w ruchu oporu, a także w pracy zawodowej wyróżniony został między innymi Medalem Zwycięstwa i Wolności, Krzyżem Partyzanckim Virtuti Militari kl. V Złotym Krzyżem zasługi. /-/

T: K: 1452/2338 Pom. Chojnice

Wirkus Wojciech

V. karty informacyjne

k. 3

FUNDACJA GENERAŁ ELŻBIETY ZAWACKIEJ
OKRĘG POMORZE
1939 1945
AK

A

PART. 1

WIRKUS WOJCIECH

Zob. t. Szalewski Jan - Part., M-14

1/95

FUNDACJA GENERAŁ ELŻBIETY ZAWACKIEJ
OKRĘG POMORZE
1939 1945
AK

Chojnice
TOW

2

(To Wojciech ps. „Jan"

Wirkus Jan w m. Radoń, pow. Chojnice, partyzant oddziału TOW „Gryf Pomorski" zginął w walce dnia 22.III 1949 r. w rej. Męcikał, pow. Chojnice

Ciechanowski, str 380

FUNDACJA GENERAŁ ELŻBIETY ZAWACKIEJ
OKRĘG POMORZE
1939 1945
AK

+

Chojnice
Partyzantka 3

MIRKUS (Jan) Wojciech
ps. „Jan"

Poległ w bitwie z 21 na 22 marca 1944 r. w pobliżu Męcikału (pow. Chojnice)

Jego nazwisko ~~nazwisko~~ umieszczone na pomniku upamiętniającym 30 rocznicę bitwy w Męcikale przy szosie Chojnice - Brusy.

Relacja Władysławy Kroplewskiej (K-619-1007)
- wycinek z prasy (os.)

ASI 04/1991

FUNDACJA GENERAŁ ELŻBIETY ZAWACKIEJ
OKRĘG POMORZE
1939 AK 1945

Wirkus Wojciech

FUNDACJA GENERAŁ ELŻBIETY ZAWACKIEJ
OKRĘG POMORZE
1939
1945
AK